

ויקהל

לשם מה הקהיל משה את כל עדת בני ישראל?

הקדמה

פרשת ויקהל פותחת בפסוקים:

- א.** "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אֲלֵהֶם: אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות אתם.
ב. ששת ימים תַעֲשֶׂה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קֹדֶשׁ, שבת שבתון לד', כל העשה בו מלאכה יומת.
ג. לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת".

כאשר מתבוננים בפסוקים רואים שניתן לחלק אותם לשתי קבוצות:

- א.** הקהלת כל עדת בני ישראל (פסוק א).
ב. פירוט עניני השבת (פסוקים ב-ג).

יש לשאול על פסוקים אלה שאלות רבות, ומאמר זה יתמקד בחמש שאלות. שאלות על פסוק א':

- מדוע דווקא כאן נאמר שמשה הקהיל את כל עדת בני ישראל? דבר שלא נזכר בכל התורה! האם ההקהלה היתה דבר קבוע, או שנעשתה דווקא פה? אם נעשתה דווקא פה - מדוע נעשתה דווקא פה? אם היתה דבר קבוע - מדוע היא נזכרת דווקא פה?¹
- את מי בא לרבות הביטוי "כל עדת בני ישראל"?
- מדוע נאמר המשפט: "אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות אתם"? מה חסר המקרא בלא משפט זה? ועוד: הרי לכאורה הכוונה לשביתה בשבת, כאמור בפסוק הסמוך, ובו נאמר **לשבות** ממלאכה! ועוד: מדוע אמר משה "אשר צוה ד' לעשות אתם"? מדוע לא אמר רק: "אלה הדברים אשר צוה ד'?"²

¹ אלשיך הקדוש, "אור החיים" הקדוש.

² "שפתי כהן", "אור החיים" הקדוש, מלבי"ם.

ה"כלי יקר" הקשה מדוע נאמר: "אלה הדברים אשר צוה ד'", בלשון רבים? והרי לכאורה הכוונה לשביתה בשבת, כאמור בפסוק הסמוך, והיא רק דבר אחד! ויש לומר שיש כאן שני ציוויים נוספים: "כל העשה בו מלאכה יומת", וכן "לא תבערו אש בכל משבתיכם".

שאלות על פסוק ב':

4. מדוע נאמר כאן שוב: "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון"? והרי כבר נאמר מעין זה פעמים רבות בפרשיות הקודמות³!
5. מדוע נאמר כאן שוב: "כל העשה בו מלאכה יומת"? והרי כבר נאמר כעין זה פעמיים לעיל בפרשת כי תשא (לא, יד-טו)! אמנם שם נאמר: "מות יומת", וכאן רק "יומת", מה ההבדל בין שני הביטויים, ומדוע נאמר כל אחד מהם במקום שבו הוא נאמר?

א. הסבר הילקוט שמעוני: ההקהלה נעשתה לצורך לימוד הלכות שבת

בילקוט שמעוני בתחילת הפרשה נאמר בשם מדרש אבכיר: "ויקהל משה - רבותינו בעלי אגדה אומרים: מתחילת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה 'ויקהל', אלא זאת בלבד! אמר הקב"ה [למשה]: עשה לך קהילות גדולות, ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת, ולכנוס בבתי מדרשות, ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני. מכאן אמרו: משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין בענינו של יום: הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות החג בחג. אמר משה לישראל: אם אתם עושים כסדר הזה - הקב"ה מעלה עליכם כאלו המלכתם אותי בעולמי, שנאמר: 'ואתם עדי נאום ד' ואני א-ל' (ישעיהו מג, יב). וכן דוד הוא אומר: 'בְּשֵׁרְתִי צִדֵק בַּקֹּהֶל רַב' (תהילים מ, י), וכי מה בשורה היו ישראל צריכין בימי דוד? והלא כל ימיו של דוד מעין דוגמא של משיח היה! אלא פותח ודורש לפניהם דברי תורה שלא שמעתן אזן מעולם".

לפי מדרש זה נאמר "ויקהל" דווקא כאן, בגלל פרשת השבת, שמשה לימד אותה בהקהל, ודבר זה בא ללמדנו שעלינו להמשיך בדרך זו ולהקהיל קהילות בשבת, לעסוק בהלכות שבת, וכן בחגים.

כעין זה כתב גם "בעל הטורים": "אמר 'ויקהל' לפי שבא לומר פרשת שבת, רמז: בשבתות וימים טובים נקהלים לשמוע הדרשה".

על פי המדרש כתבו ה"שפתי כהן" ו"אור החיים" הקדוש שניתן לבאר את הבטוי "אלה הדברים אשר צוה ד' לעשת אתם" - לשון רבים ולשון עשיה - על הקהלת הקהילות והדרשה בפניהם! ובכך ענו על השאלה השלישית מדוע נאמר המשפט: "אלה הדברים אשר צוה ד' לעשת אתם".

³ בעשרת הדברות (כ, ט-י), בפרשת משפטים (כג, יב), בפרשת כי תשא (לא, טו), ושוב בפרשת כי תשא (לד, כא). אברבנאל בשאלה הראשונה.

מה פירוש הביטוי "כל עדת בני ישראל"?

עוד כתב הי"שפתי כהן" ש"כל עדת בני ישראל" בא לרבות את הנשים, שגם הן צריכות לבוא לשמוע את ההלכות הנוגעות להן, ובכך ענה על השאלה השניה מה בא לרבות הביטוי "כל עדת בני ישראל"⁴.

ב. הסבר הראב"ע והרמב"ן: ההקלה נעשתה לצורך נדבת המשכן

הסבר אחר מהמדרש כתב הראב"ע:

"טעם ויקהל' - שישמעו הכל מפיו דבר המשכן שיתנדבו. ופירוש 'אלה הדברים' - המשכן וכליו לעשות, על כן כתוב: 'לעשת אתם'". לפי הראב"ע ההקלה נעשתה לצורך נדבת המשכן, ולא לצורך השבת, ובכך ענה על השאלה הראשונה מדוע נאמר דווקא בפרשתנו "ויקהל". גם המלים "אשר צוה ד' לעשת אתם" אינן מתייחסות לשבת, אלא למלאכת המשכן, ובכך ענה על השאלה השלישית מדוע כתוב "לעשת אתם". גם הרמב"ן (בפסוק ב) כתב בדומה לדברי הראב"ע: "אמר 'אלה הדברים אשר צוה ד' לעשת' על מלאכת המשכן וכל כליו וכל עבודתו".

1. מה פירוש הביטוי "כל עדת בני ישראל"?

עוד הוסיף הרמב"ן (בפסוק א) וענה גם על השאלה השניה - מה בא לרבות הבטוי "כל עדת בני ישראל": "יכלול 'כל עדת בני ישראל' האנשים והנשים, כי כולם התנדבו במלאכת המשכן".

2. מדוע יש פתיחה חדשה לנדבת המשכן?

יש לשאול על דברי הראב"ע והרמב"ן: הרי לנדבת המשכן יש פתיחה חדשה: "ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל לאמר: זה הדבר אשר צוה ד' לאמר" (לה, ד), ומשמע אם כן שההקלה נעשתה לצורך מצות השבת, כמו שכתב הילקוט שמעוני בשם מדרש אבכיר, ולא כפי שכתבו הראב"ע והרמב"ן! ענה על כך הרמב"ן בפירושו לפרשת אמר (ויקרא כג, ב): "[ו]הנכון בעיני כי פירוש 'מועדי ד' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי', על הנזכרים למטה בפרשיות: 'בחדש הראשון וגו', ולכן חזר שם פעם אחרת: 'אלה מועדי ד',

⁴ ועיין ברס"ג המובא בראב"ע הקצר שפירש: "אלה הדברים על מצוות שבת, שהיא שקולה כנגד כל המצוות, [או] בעבור אבות מלאכות", וראב"ע חלק עליו. עוד יש להעיר שרס"ג לא הסביר את המלים "אשר צוה ד' לעשת אתם".

בעבור שהפסיק בענין השבת, והנה אמר: 'מועדי ד' אשר תקראו אותם מקראי קדש, אלה הם מועדיי במלאכת עבודה, אבל השבת תשמרו לעשות אותה שבת שבתון מכל מלאכה שבעולם, כי יזהיר בשבת פעמים רבות. וירמוז עוד בכאן כי גם בבואו באחד מן המועדים לא תדחה לעשות בה אוכל נפש. וכמוהו 'אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות אתם' (שמות לה, א) - על המשכן וכליו אשר יזכיר בפרשה השניה. והפסיק בשבת: 'ששת ימים תעשה מלאכה וגו' (שם ב), וחזר ואמר (שם פסוק ד): 'זה הדבר אשר צוה ד': קחו מאתכם תרומה, והיא המצוה הראשונה, בעבור שהפסיק בה הוצרך לחזור ולהתחיל בראשונה. כלומר הפתיחה לפני הציווי על נדבת המשכן באה מתוך שמשה הפסיק בענין השבת, ולכן התחיל שוב מחדש.

3. ראייה מדברי חז"ל לדברי הראב"ע והרמב"ן

אף על פי שדברי הראב"ע והרמב"ן מנוגדים לדברי חז"ל בילקוט שמעוני הנ"ל, מכל מקום יש להביא ראייה לדבריהם מדברי חז"ל במדרש אחר. ב"תורת כהנים" בתחילת פרשת קדושים (יט, א) נאמר: "דבר אל כל עדת בני ישראל - מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל, מפני שרוב גופי תורה תלויים בה". הקשה הראב"ד שם: "ואם תאמר: והרי פרשת 'החדש הזה לכם' נאמר בה [גם כן]: 'דברו אל כל עדת ישראל' (שמות יב, ג)! ופרשת ויקהל נאמר בה גם כן: 'ויקהל משה את כל עדת בני ישראל' (לה, א), אף על פי שאין רוב גופי תורה תלויין בה!"

ותירץ: "ויש לומר לפי שהיה צורך לכל ישראל באותה שעה להתעסק במצות הפסח, וכן 'ויקהל משה' צורך היה להם לגבות התרומה. אבל שאר המצוות אינם לצורך השעה, ולא נאמרו בהקהל, לבד מפרשה זו [-פרשת קדושים], שיש בה מצוות הרבה". כעין זה כתב גם הר"ש משאנץ שם. משמע מדבריהם שהקהלה אצלנו לא היתה לצורך לימוד פרשת השבת, כמו שכתב הילקוט שמעוני, אלא לצורך התרומה, כמו שכתבו הראב"ע והרמב"ן⁵!

4. מדוע רק בפרשתנו נאמר "ויקהל משה"?

אמנם עדיין יש לשאול מדוע נאמר כאן: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" ולא נאמר רק: "ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל", בדומה לאמור בפרשת החדש ובפרשת קדושים?

⁵ אמנם בראב"ד כתוב: "וכן פרשת ויקהל צורך שעה היתה להם, וכן 'קחו מאתכם תרומה' מיד". משמע שויקהל הראשון אינו לצורך התרומה, אלא מצד עצמו! אך המלה "וכן" אינה מופיעה בדברי הר"ש משאנץ, וגם בראב"ד היא נראית כטעות סופר.

כתב רבנו בחיי (בפסוק א) בשם המדרש שכנגד האמור במעשה העגל:
 "וַיִּקְהַל הָעָם עַל אַהֲרֹן, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו: קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים" (לב, א), נאמר כאן:
 "וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוֶּה ד'
 לַעֲשׂוֹת אוֹתָם".

זו לשון רבינו בחיי: "ובמדרש: 'וַיִּקְהַל מֹשֶׁה' - תבא קהלת משה, ותכפר על קהלת אהרן, דכתיב: 'וַיִּקְהַל הָעָם עַל אַהֲרֹן' (שמות לב, א).
 תבא אמירת משה, דכתיב: 'וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וְתַכְפֹּר עַל אֲמִירַת אַהֲרֹן, שְׁנֵאמַר:
 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים' (שם).
 תבא 'אלה הדברים', ותכפר על 'אלה אלהיך ישראל' (שם, ד).
 יבא זהב התנופה, ויכפר על זהב העגל"⁶.

בספר "אזנים לתורה" הוסיף וכתב: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל - למה את כל עדת בני ישראל? כדי לעשות הפגנה נהדרה, שתלמד זכות על ישראל, ותכפר על מעשה העגל. היא הראתה לכל, כי מספר בני ישראל השוקלים ליסוד משכן ד' עולה לשש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמישים (לח, כו), ובהפגנה זו השתתפו גם נשים וטף (רמב"ן), ועמם עלה המספר לכל הפחות לשלושה מליון, ואילו עובדי העגל (אשר לא מבני ישראל המה), היו רק כשלושת אלפים (לב, כח), הרי שיבטלו באלף!"

ג. מדוע נאמרה שוב האזהרה על השבת?

כתב רש"י (בפסוק ב): "ששת ימים - הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן, לומר שאינו דוחה את השבת".
 כעין זה כתב גם הראב"ע: "והנה הטעם שד' ציווני שתעשו מה שאומר לכם, והוא הזהיר אתכם: אף על פי שמעשה שמים אתם חייבים לעשות, השמרו לכם שלא תעשו מעשה בשבת".
 כעין זה כתב גם הרמב"ן: "והקדים השבת לאמר כי ששת ימים תעשה מלאכת אלה הדברים, ולא ביום השביעי, שהוא קדש לד'".
 כלומר שהחזרה על המלים "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש" באה לחדש לעומת האמור בפרשות הקודמות (בעשרת הדברות, בפרשת

⁶ ועיין בהערות הרב חד"ש על רבנו בחיי שכתב שמקור דבריו של רבנו בחיי הוא ב"לקח טוב" בראש הפרשה. ועיין ברש"י בראש פרשת פקודי שהמשכן מהווה עדות לישראל שהקב"ה ויתר להם על מעשה העגל.

עיין ב"לקח טוב" בהמשך דבריו שכתב שההקלה היתה גם על השבת וגם על המשכן, ועיין גם ב"אזנים לתורה" בד"ה "אלה הדברים" שגם עשיית המשכן וגם שמירת השבת מהוים כפרה על חטא העגל!

משפטים ובפרשת כי תשא), שלא רק עבודת האדם **לצרכיו הפרטיים** אסורה בשבת, אלא גם **מלאכת המשכן**, שהיא מצוה, אסורה בשבת, ובכך ענה על השאלה הרביעית: מה התחדש בפסוקי השבת שבפרשתנו לעומת מה שנאמר על השבת בפרשיות הקודמות.

דבר זה ניתן לדייק גם מלשון הפסוקים: בעשרת הדברות (כ, ט) נאמר: "ששת ימים תעבד ועשית כל **מלאכתך**", וכן בפרשת משפטים (כג, יב) נאמר: "ששת ימים תעשה **מעשיך**", ואילו כאן נאמר: "ששת ימים תעשה **מלאכה**".⁷

אבל יש לשאול שבפרשת כי תשא (לא, יג) כבר כתב רש"י שאין מלאכת המשכן דוחה שבת, ואם כן מדוע נכתב דבר זה שוב? יש לומר שבפרשת כי תשא נאמר: "ויאמר ד' אל משה לאמר: ואתה דבר אל בני ישראל לאמר: אך את שבתתי תשמרו", דהיינו שם נאמר הציווי של ד' למשה לומר לבני ישראל, ואילו בפרשתנו נאמר: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהים", דהיינו שמשה עשה את מה שנצטווה בפרשת כי תשא.

1. מדוע אמר משה עכשיו את העונש של מי שמחלל שבת?

לפי דברי הרמב"ן שפרשה זו נאמרה גם לנשים, נשאלת השאלה: מדוע אמר משה את מה שכתוב בפסוקים אלו, ולא אמר את מה שכתוב בפרשת כי תשא על מעלת השבת? והרי אמרו חז"ל במכילתא (יתרו יט, ג הובאה ברש"י שם) שלנשים צריך לומר בלשון רכה, ולגברים צריך לומר את העונשים, דברים הקשים כגידין. אם כן מדוע אמר משה לנשים את העונש?

לא זו בלבד, אלא שאף אם צריך לומר לנשים גם את העונש, מכל מקום כיצד יתכן שמשה אמר רק את העונש, ולא אמר את כל הדברים הנשגבים והנעימים שבמצות השבת: "כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ד' מקדשכם", "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם, ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם, כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש" וכמו שהתבאר במאמרים על השבת בפרשת כי תשא! אמנם יש לשים לב שבפרשת כי תשא נאמר: "כל העושה מלאכה ביום השבת **מות יומת**", ואילו כאן נאמר רק: "יומת". מדוע?

כתב ה"משך חכמה" (בראש פרשת ויקהל) ש"יומת" פרושו בידי שמים, כמו: "השור יסקל וגם בעליו יומת" (לעיל כא, כט), שפירש רש"י: "בידי שמים" (מכילתא שם), מה שאין כן "מות יומת" פירושו בבית דין, כמו שכתב שם רש"י

⁷ "שירת דוד".

(לא, א-ד). לפי זה אכן עידן משה את העונש לנשים, שהרי בבית דין של מטה אין התשובה מועילה להיפטר מעונש (מכות יג ע"א), ואילו בבית דין של מעלה התשובה מועילה להיפטר מהעונש. ועוד שהקב"ה אינו נפרע מיד, אלא מאריך אפו ומחכה לחוטא שישוב בתשובה. על פי זה יש לענות על חלק מהשאלה החמישית מדוע נאמר כאן שוב: "כל העשה בו מלאכה יומת"? והרי כבר נאמר כעין זה פעמיים לעיל בפרשת כי תשא. אלא שכאן נאמר "רק": "יומת", בידי שמים, ואילו בפרשת כי תשא נאמר: "מות יומת", בידי אדם⁸.

2. מדוע לא אמר משה כעת את כל עניני השבת שבפרשת כי תשא?

עדיין יש לשאול: מדוע לא אמר משה את כל מה שנצטווה לומר, אלא רק חלק קטן מהדברים שנאמרו לו שם - פסוק אחד בלבד (לא, טו), בשנויים קלים, ולעומת זאת הוסיף משה דבר שלא נאמר לו שם: "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת"? ועוד: מדוע בחר משה לומר דווקא את העונש של מי שמחלל שבת, ולא את כל ההסברים הנפלאים של השבת, שהיא ברית בין ד' ובין בני ישראל, ושהיא מעידה על קדושתם של ישראל, כמו שהתבאר שם?

שאלה זאת שאל רבינו בחיי (לה, ב): "לא מצינו שהזהיר משה על השבת בכאן כמו שנצטווה בפרשה של מעלה, שיאמר להם: 'ושמרתם את השבת' (לא, יד), 'אך את שבתתי תשמרו' (לא, יג)!"

רבנו בחיי ענה על שאלתו: "על כן נראה לי שנרמז לנו בכאן שאין לגלות ענינים נסתרים בהמון, ולכן הזכיר למעלה: 'אך את שבתתי תשמרו' (לא, יג), שהם רמז לזכור ו'שמרו', ואמר: 'ושמרתם את השבת' (לא, יד), ולא אמר: 'את יום השבת', לפי שהוא בשבת העליונה. וכן 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת' (לא, טז), כמו שרמזתי שם. וענינים נסתרים אלה הנכללין במצוות שבת נצטווה משה מפי הקב"ה לגלותם ליחידי ישראל, לכך הזכיר שם: 'דבר אל בני ישראל', שיודיע להם ענין השבת בנגלה ובנסתר, אבל כאן משה ידבר בהמון, ליכל עדת בני ישראל, האנשים והנשים, ועל כן לא הזכיר מרמזי השבת העליונה ומן הנסתר שבה דבר, ולא רצה לדבר להם כי אם בפשט המצוה, בנגלה שבת בלבד, ובדרך קצרה".

⁸ ועיין גם ב"שפתי כהן" שכתב שכאן מדובר במיתה בידי שמים, אך הסביר שהסיבה היא מפני שמדובר במי שמחלל שבת לצורך המשכן ולא לצורך עצמו, וכיון שכוונתו לשמיים, לא יומת בידי בית דין, אלא בידי שמים. ועיין בגמרא שבת ע"א שם אמרו שפסוק זה מדבר במיתה בית דין.

על פי רבנו בחיי מובן מדוע כתוב פה בתחילת הפרשה: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל", שדברים אלו נאמרו לכל בני ישראל, ואילו הנאמר למשה בפרשת כי תשא אמר משה רק ליחידים.

סיכום

נאמרו שני הסברים על מטרת ההקהלה:

א. הילקוט שמעוני בשם מדרש אבכיר הסביר שהקהלה נעשתה לצורך לימוד הלכות שבת.

על פי המדרש כתבו המפרשים שלכן נאמר: "אלה הדברים אשר צוה ד' לעשת אתם", לשון רבים ולשון עשיה, ללמד על הקהלת הקהילות, והדרשה בפניהם! כמו כן כתבו המפרשים ש"כל עדת בני ישראל" בא לרבות את הנשים, שגם הן צריכות לבוא לשמוע את ההלכות הנוגעות להן.

ב. הראב"ע והרמב"ן הסבירו שהקהלה נעשתה לצורך נדבת המשכן. לכן נאמר: "אלה הדברים אשר צוה ד' לעשת אתם", לשון רבים ולשון עשיה, על נדבת המשכן ועשייתו. כמו כן כתב הרמב"ן ש"כל עדת בני ישראל" בא לרבות את הנשים, שגם הן נדבו למשכן.

ג. החזרה על ציווי השבת באה ללמד שאפילו מלאכת המשכן אינה דוחה שבת. העונש החמור על מי שמחלל שבת נאמר כאן כיון שבני ישראל היו רדופים וזריזים לבנות את המשכן שכיפר על חטא העגל.

ד. משה רבנו לא אמר כעת לבני ישראל את כל הדברים הנפלאים שנאמרו במעלת השבת בפרשת כי תשא, כיון שדבר עם כל ישראל, ואת הדברים ההם אמר משה רק ליחידים.

סיום

כתב ה"אזנים לתורה" (לה, ב בד"ה "וביום השביעי"): "השבת והמשכן מטרה אחת להן: לקדש את בני ישראל, ולהשיב את לבם לאביהם שבשמים, על ידי שפע קדושה וטהרה. אלא שהשבת היא קדושת הזמן, שבו אנו שוכחים עולם ומלואו, ועוסקים בתורה ובמצוות, ומקדשים את נשמותינו בקדושת הזמן. לעומת זאת המשכן והמקדש הם קדושת המקום, שהחוטא שנפגמה נשמתו, בא אל הקדש ומטהרה. ושלוש פעמים בשנה מחויב כל זכורך להראות את פני ד' במקום הקדוש.

וקדושת הזמן (שנתקדש בשעת הבריאה, ונצטוו בני ישראל על שמירתו במרה ובסיני) קדמה לקדושת המקום. וכשבא ד' לצוות על קדושת המקום - לבנות בית לשמו - אפשר שיעלה על הדעת שמעתה אין צורך עוד בקדושת הזמן, אחרי שאפשר לקדש ולטהר את הנשמה בכל ימות השבוע במקום הקדוש. לפיכך באה כאן ההקדמה, שקדושת המקום באה רק כתוספת לקדושת הזמן, אבל לא לבטל ח"ו את קדושת השבת. ונתנה התורה טעם לזה שהשבת היא 'בכל מושבותיכם' - בארץ ובחוץ לארץ, אבל בקדושת המקום אפשר להטהר ולהתקדש רק בזמן שהבית קיים, יבנה במהרה בימינו אמין".